

A tegnapok ködlovagjai

Ady Endre éjszakai Pesten és vidéken

Írta: Krúdy Gyula

II.

A borital azonban komoly küzdelemre kél az új szervedéllyel... az úrhölgygel.

Az eddigi kis pesztonka-színésznök, pesztrakisasszonyok, de főleg az Éj és a Lámpások kiszolgálóleányai, a kocsmároslányok, kaszi-roshölgyek nem nagyon ellenkeznek a költővel, ha a boros állapot felé törekedik. Egyébként is a jámbor fölfogás járta, hogy az enyhe homoki borok nem lehetnek ártalmasak az egészségére nézve, a boritáltól százszázaddal tovább élhet az ember. Ady megtartotta ezt a regulát, nem akart az alkohol miatt meghalni, ezért mindig könnyű bort ivott, amelyet neveznek asztalinak, vinkónak, csigernek, amely szavakban benfoglaltatik bizonyos szelid lenézés is e jelentéktelen borok irányában. (Hatvany úr, aki pedig egyébként legjobb ismerője volt Adynak, Alkohol néven emlegeti ezeket a jámbor borokat! Hej, be nagyot nézne Hatvany Lajos könyvének olvasásánál a költő, amikor ebből a könyvből azt tudná meg, hogy ő alkoholistája volt. Bizonyára elbúsulva kiáltana föl, hogy Hatvany úr a tudománya folytán lehetne tanár bármelyik egyetemen, de borszakértő még csak a faluvégi csárdában sem!)

Pedig ezek a jelentéktelenek, tartalom nélkülinek látszó borok okoznak vala annyi szénásszekérnyi bajt Ady Endre életében, hogy végül szegény mártírja lesz azoknak a boroknak, amelyekről a kálvinista Sestakertben azt mondják, hogy már csak azért sem lehetnek rosszak, mert gyengék, míg a nagyvárad bodegában már tudományosabb alapon fejtegetik a bor tulajdonságait, főlemlegetik azokat a nagyembereket, akik a hagyomány szerint borral éltek.

Sokat lehetne vitázni Adynak bor-szerelméről, amely végül is alkoholizmussá fajult, mint ez a dolog természetéből kifolyólag előreláthatóan bekövetkezik. A Három Hollóban Pesten, egyszer Ady kijelentette, hogy Nagyváradon azért adta át magát a boroséletnek, mert Szücs Dezső (ez a rejtélyes nagyvárad barát) azt magyarázta neki, hogy lám az adóhivatalnokok is bort isznak, holott azok azután igazán örökre élnek, ha véletlenül el nem pusztulnak vala hektikában. Meg kell nézni az adóhivatalnokokat, az iktatókat, a vízszabályozási tisztviselőket, a vasutasokat, a postatiszteket és mindazokat az embereket, akik hivataluknál fogva az íróasztaloknál görnyedeznek (magyarázta ama Szücs), hogyan sietnek a hivatalos óra végeztével az uccákon. Nem hölgyek udvarlására mennek, hanem ellenkezőleg, a kocsmába, még pedig valamely kiskocsmába, ahol télen törzsasztal van, nyáron pedig kert és kuglizó. Mindnyájan bort isznak, pirítóskenyeret esznek, jó-

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Krúdy Gyula

Cím: A tegnapok ködlovagjai

Forrás:

Világ

Bm

(Hely)

1925. 10. 18.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Ady Endre

Idő

"1925"

Személy

kedvűek, mert végül elmulaszthatják ottukból, torkukból azt a borzalmas tintaszagot, amelyet legjobban utálnak életükben. E szörnyű szag éimulasztására legjobb a könnyű bor. — Ugyanez a Szücs azt is szerette volna, ha Ady Endre néha kuglizni is elmegy vele a városvégi csárdákba. A kuglizás nem árt hat egy lírikus költőnek.

A kuglizási tanácsot tudtommal nem fogadta meg Ady Endre, de a homoki borokat igen szorgalmasan kultiválta, szorgalmasabban, mint bármely adóhivatalnok.

Eleinte könnyű, beszélgető, anekdotázó, humorizáló kedvet hoz ez az olcsó bor. A borivó kezdi azt hinni, hogy szabad neki az életet a derűsebb oldaláról is nézegetni, a kocsmaküszöbre négy talált lópatkó van szegezve, amelyen nem léphetnek át az ördögök, akik tudvalóval a legtöbb bajt okozzák. És a költőnek az írásbeli munka, mondjuk: a versírás is könnyebben megy a meszely vagy az itce első fertályában, mint egyébkor. Dehogy is reszket a kéz az álmatlanságtól, dehogy is ég a szemhéj az álmatlanul eltöltött éjszakától, dehogy is érezni a testben azokat az értelmetlen zsi-badásokat, amelyek a boros embert felébredésekor szokták meglepni, amikor is darab ideig úgy érzi magát, mintha az éjszakát béleletlen deszkakoporsóban töltötte volna. Az üveg első negyedében muladozni kezdnek mindazok a szomorúságok, amelyek a borosembert üldözőbe szokták venni az uccákon és tereken, mindaddig, amíg a gyaluforgácsos házhoz elérkezik. És a kellő rím, a himes szó, az aranypengésű kifejezés, a csodálatos hang, amely a kelleetlen uccákon, a fenhéjázó járókelők között, pávák módjára lépdelő úrhölgyek büszke cipő-sarkai mögött nem jutott észébe a költőnek: most könnyedén előjön gazdája hívására, mintha az ama Fauszt doktor parancsának engedelmesskedne.

Csak hagyjátok a poétát kocsmába járni, ti komoly életrajzköltők, akik úgy sem éreztek mást a kocsmá levegőjében, mint a fohagymaszagot vagy az odakozmásodott rántás odörjét, nem érzitek ellenben, hogy mikor szerelmes a kocsmárosné és mikor szerelmes a kocsmalány. Ellenben a rímekkel, verssel, költői képzelemmel megidézett nagyvárad dámák (bár testileg éppen a nagyképű, hengegő cukrászdában tartózkodnak is), lelki alakjukban előjönnek a költő idézőszavaira, még ha alig felfedezhető pára jelzi is lelküknek alakját. Így megjelent Leda is a bodegában, bár ő eleinte erről keveset tudott.

... Miután e sorok írójának nincs szándékában Ady Endre szerelmeivel bővebben foglalkozni, mert hosszadalmas élettapasztalatok, hallomások, meggyőződések azt a hitet érelették meg az íróban, hogy az az ember, aki predestinálva van arra, hogy a boroshordóba fulladjon, valójában sohase fogja felakasztani magát egy női szeszély kedvéért. Így Adynk is, bár hátramaradtott iratai szerint nőkért szenvedett és rajongott: nők miatt nagyobb bolondságot nem követett el, de annál több baklövést produkált élete folyamán a borital miatt. Hagyjuk tehát Lédát és a többieket, akik ugyancsak nem gyászolták vala hosszadalmasabban Endrét, amint hogy Júlia se búsalkodott soká Sándorja után. Ady életrajzírói között vannak elegendő, akik a „női dolgok”-nak kellő jelentőséget tulajdonítanak. Azért az életrajzíró az emberi nyavalyák két legnagyobbika: a szerelem és a bor közül, — az utóbbi betegségnek adja az elsősegét Endre életében és halálában. Mert ha Ady valóban szeretett volna egy nőt olyanformán, mint azt a polgári felfogás előírja: könnyűszerrel lemondott volna végzetes szenvedélyéről, az italtól. Ady életében nem tudott mindenhatóvá válni a nő, mint más,

talán gyengébb, talán erősebb jellemű férfiak életében, akiknek semmi áldozat sem elég nagy egy nő kedvéért. Ha csak arról lett volna szó, hogy akár az operai színx hátára, akár az Operaház tetejére felmásszon Ady valamely nagyon szeretett nő kedvéért: bizonyára nem habozott volna az áldozat meghozatalában. De a borról, éjszakáról nem mondhatott le.

*

... Nézzük őt a második éjszakán is csak a Meteorban, amikor olyan későn ébred föl vala fülledt udvari szobácskájában, hogy már csak akkor érheti el a mindennapi borbélyt, amikor az éppen zárni akar. A borotválkozás nagyon fontos dolog volt Ady életében, mint többnyire azoknak az embereknek az igényeiben, akik este hódítók és ünneplésesek akarnak lenni. Ugyanezért Ady gyakran hordott fekete ruhát, mert halovány arca így jól érvényesült. De egyéb excentrikusság nem igen volt észrevehető öltözködésében. Nem kergette ugyan a legutolsó divatot, de igyekezett mindig tiszta és csinos lenni. Nem is hinnénk, hogy milyen nehéz feladat ez olyan embernek, aki az éjszaka fiústjében hentereg.

Az est magányos ujságotvasással kezdődött. Voltak napjai, amikor jól kialudván magát: igen hasonlított egy rendes, szállodai vidéki vendéghez, aki az ujságokban a színházak előadásait keresi, nem pedig dobogó szívvel azokat a sorokat, amelyek itt-ott reá vonatkoznak, mellette, vagy ellene, de róla írnak. Ha lehetséges lett volna: mindennap szerepel az ujságokban. Igen nagy jelentőséget tulajdonított a zsurnalizmusnak, amely ezidőtájt valóban fénykorát éle. Mindennap tudni akarta, hogy mit írnak a barátok és mit az ellenségek, — nem tudott könnyed gesztussal vagy valódi érdektelenséggel elintézni kellemetlen ujsághíreket, — ő valóban szenvedett, amikor rosszat írtak fölé és nem tudta megvizsgálni a jó sem, mert az csak baráti oldalról jött.

Most, hogy visszatekintek életére: úgy nézem, hogy sokkal több keserves esteje volt az ujságok miatt, mint öröms esteje ugyan-csak a hírlapi közleményekért. Hiába sietett elő a város másik végéről a hűséges Révész Béla, az egykori lakótárs, ha Adyról valamely kellemetlenséget olvasott az ujságban; nem használt az ő nyugodt bölcsessége, sőt még többnyire egyforma kedélye sem, amely máskor annyiszor lecsillapította a szilaj fiút. Ennek a „jó Révésznek“ nagy része volt abban, hogy Ady legháborgóbb korában nem követett el valamely jóvátételten számárságot. Ha kedvelném a hangzatos szavakat, azt mondhatnám, hogy R. B. örangyala volt Adynak, amikor a legmeredekebb ösvényeket járta az életben.

(Révész már akkor a Népszavánál dolgozott és Adyra figyelmeztetvén Garami szerkesztőt: néhány Ady-költemény és Ady-cikk valóban megjelent a szocialisták ujságjában.)

...Ha nem érte valamely különösebb „sajtómerénylet“ Adyt, mielőtt átadta volna magát a lámpások és az éj örömeinek: pedáns ember módjára elvégezte levelezését. Magyar költők mindig szerettek levelezni, de még a legszorgalmasabb levelezők között is kitűnik Ady. A Meteor-kávéház márványasztalán, de mindenütt, amerre megfordult a világon: elfoglalta helyét a józan tinta és a még józanabb papiros. *Ady levelezésével próbálta toldozni-foldozni a barátságokat, amelyeket egyébként részeg vagy indulatos fejjel annyszor fölbortolt, hogy némelyek évekre megnehezteltek reá, de szeretni azért meg nem szüntek.* (Hatvany, Reinitz, stb., stb.) Tehát tekintélyes postája volt a költőnek... Anyjának, imádott hölgyeinek, nő ismerőseinek, barátainak mindig olyan választékos hangon írt, mintha előre súgta volna neki valami, hogy ezek a levelek valaha értékes emlékek lesznek azoknak a kezében, akik megőrizték őket. — A posta józan fejjel, kellően fölbélyegezve elment. És egy sürgősebb levél kedvéért a költő elfáradt a főpostáig is.

*

Éjfélig a Meteor-kávéháznál ideálisabb hely nem volt elképzelhető olyan írók részére, akik kávéházban szoktak dolgozni. (A New Yorkban, Centrálban, Fiumében, Múzeumban, Balatonban, Seemanban, Bergerben, ahol ezidőtájt a különböző írói hitvallások ceremóniáznak, az írók olykor dolgozni is szoktak. *Persze, ezt nehezen érthetné meg egy multszázadbeli lugasokhoz szokott öreg író.*) A Meteorban éjfélig a kávéház macskája fogdosta az egereket; a főzsvendégek, még akkor is, ha facér brettlisták az estét rendszerint a különböző színpadok és emelvények közelében töltik, mert ez érdekli őket leginkább a világon. Nem szabad elfelejteni a mesterséget, még ha éppen állás nélkül is volna az ember. Ha néptelen kávéházban Ady tehát kedvére dolgozhatott, miután a posta annak rendje és módja sze-

rint elment. Akik közelebről ismerték: nem is zavarták őt éjjel. Ujságcikekkel írt, regényt tervezett, sőt színdarabon is gondolkodott, bár színházba nagyon ritkán járt.

És egyszer a szent elmélyülésben, amikor a költő valóban minden fotográfus póz nélkül, hanem ama benső vívdósággal, györelmekkel megjelölt valódi arculatával hajolna papirosai fölé, a vállára tette kezét ama nagyváradi Rienzi Mariska, aki az írónak ezt magányosságát akarta fölhasználni arra, hogy vele beszélhessen.

Más az éj leánya éjjel előtt és más éjjel után. Különösen az ilyen sokat hányt, vetett, szenvedett és vigadott hölgy, aki dalaival és táncaival föllépett minden orfeumban, amely föllehető volt az Adriától a Kárpátokig. R. Mariska vándorlásai folyamán férfias, bátor, félelem nélküli hölgy lett, aki bizony nem nagyon tisztelte a költőket az alkotás pillanataiban. Nem tehetett róla: nem volt széplelek, csak dalcsarnoki énekesnő, aki bizonyára Ady költeményeinek se tulajdonított nagyobb jelentőséget, mint ama daloknak, amelyeket számára a Király uccában írtak egy kávéházban.

— Miért nem ír már egyszer nekem is valamelyes dalt? — kérdezte az egykor jóbangú orfeumcsillag a nagyváradi ismerőt. Amint mi Ady ismerjük, igen valószínűnek látszik, hogy a költő habozás nélkül megígérte a művésznőnek, hogy legközelebbi költeményét neki szánja; miért ne?; Mariska még javában divatban volt a vidéken, nem lehet ártalmas, ha a nehezen népszerűsödő Ady-dalok a vándortársulat révén is terjednek. Általában Ady mindenkinek a kérését igyekezett ígérettel honorálni.

— Hogyne, Mariska, hogyne! Reinitz bömbölései után valóban szükség van egy női hangra is, amely dalaimat énekelje.

— Nagy sikereim voltak az utolsó időben Aradon, Debrecenben. A hírlapírók asztalánál foglaltam helyet az orfeumban és a fiatal költők verseiket olvasták föl nekem. Nagyváradon sokat emlegettük magát, — mondá a tollbokrétás hölgy, aki fekete bársonyában úgy tüzelt, mintha felejthetetlen éjszaka paraszas emléke lenne.

A költőnek azonban igen sürgősen kellett vala cikkét megírni, mert Ady Endre is gyakran szenvedett pénztelenségben. Nem kínálta meg tehát helyet asztalánál a művésznőt, minden régi káprázatossága mellett sem.

Rienzi kisasszony azonban tovább folytatta az ostromot, mert nem olyan természetű volt, hogy egykönnyen megálljon az akadályok előtt.

— Maga engem Nagyváradon látott utójára föllépni az orfeumban. Azóta nagyon sokat fejlődtem, haladtam, tanultam. Mondja nem kíváncsi arra a produkcióra, amellyel dalaimat befejezni szoktam?

A réveteg költőnek felelni sem volt ideje,

amikor Rienzi Mariska egyetlen ugrással a biliárdasztalon termett, mint valami színpadi emelvényen. A Meteorban nem szoktak az ilyen dolgok különösebb feltűnőséget kelteni. Egyébként is néptelen volt a kávéház. A művésznő meghajtotta a derekát, tenyerével a biliárdasztal közepére támaszkodott és testét egyetlen lendülettel a levegőbe dobta.

Ott állott tótágast az ámuló költő előtt... Természetesen nadrág nélkül abban az időben sem jártak a művésznők.

*

A Meteorban nem nagy feltűnést szokott kelteni, ha egyik-másik művész vagy művésznő jókedvében bukfcenet vetett. Igen természetes dolognak látszott, hogy a testi ügyesség papjai és papnői a színpadon kívül is gyakorolták magukat. Rienzi kisasszony azonban méltóságteljes szokott lenni, *nem hányt cigánykereket akárkinek a kedvéért.*

A kávéház ajtaján éppen belépő Zuboly és Kr. Gy. úr nagy elismeréssel nézték a művésznő produkcióját, míg Ady a megérkező vendégek tisztelőre is végképpen letette a ceruzát és zsebregyúrta a megkezdett ujságcikek papirosait. (Vajjon mikor folytatja?) A költő így szólt barátaihoz:

— Ez a lány megérdemli, hogy asztalunkhoz hívjuk.

— Minek? — Nem lehet tőle beszélgetni, — mormogta Zuboly.

— Nagyon érti a borivást, — dicsérte Ady a még mindig tótágast álló hölgyet.

Zuboly, *bornemissza ember letére* ennek a körülménynek fontosabb jelentőséget nem tulajdonított. Egyébként is még dolga volt a New Yorkban, mert a vörös Grajnával tegnap felfüggesztett egy politikai vitatkozást, amelynek győzedelmes befejezéséhez egész napját megfelelő könyvek olvasgatásával töltötte, hogy végleg legázolja ellenfelét, — (aki bizonyára ugyancsak fegyverkezett napközben). Rövid időzés után tehát útját kereszte vette az Erzsébet körúton...

Rienzi Mariska elnyerte művészete jutalmát, letelepedhetett a költő asztalához és a borozás megkezdődött.